

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om slopande av vuxenutbildningsstödet, yrkesexamensstipendiet och alterneringsledigheten

Till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om slopande av vuxenutbildningsstödet, yrkesexamensstipendiet och alterneringsledigheten (RP 8/2024 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Juuso Mäkinen, finansministeriet
- chefsmatematiker Tapio Isolankila, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Eeva Vartio, social- och hälsovårdsministeriet
- undervisningsråd Petri Haltia, undervisnings- och kulturministeriet
- specialsakkunnig Janne Savolainen, undervisnings- och kulturministeriet
- specialsakkunnig Anna Toni, arbets- och näringsministeriet
- specialforskare Tuomo Virkola, Statens ekonomiska forskningscentral
- sysselsättningsdirektör Annukka Sorjonen, Helsingfors stad
- utbildningsdirektör Minna Taam-Ukkonen, Norra Savolax välfärdsområde
- specialforskare Johanna Korkeamäki, Stiftelsen för Rehabilitering
- ledande expert Mirja Hannula, Finlands näringsliv rf
- ledande näringsexpert Laura Lindeberg, Hyvinvointiala HALI ry
- ansvarig utbildningspolitisk expert, teamledare Matti Tujula, Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL rf
- förhandlingsdirektör Anna Kukka, Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT
- direktör för samhällspåverkan Jenny Suominen, Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf
- specialsakkunnig Päivi Nykyri, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- utbildningspolitisk expert Riina Nousiainen, STTK rf
- chef för utbildnings- och sysselsättningsfrågor Mikko Heinikoski, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- utvecklingsdirektör Jussi Salo, Finlands närvårdar- och primärskötarförbund SuPer rf

Utlåtande ShUU 3/2024 rd

- utredningschef Juha Kurtti, Tehy rf
- ledande expert Elina Pajula, Sysselsättningsfonden
- forskningshandledare Hannu Karhunen, Forskning om arbete och ekonomi LABORE.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- professor Pekka Hänninen, Åbo universitet
- Valfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- Akava ry
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys AMKE ry
- Kuntoutuksen toimialayhdistys ry
- Närståendevårdarnas förbund rf
- Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- Finlands Ergoterapeutförbund rf
- Företagarna i Finland rf
- Sysselsättningsfonden
- Yrkeshögskolan Diakonia
- Servicecentret för kontinuerligt lärande och sysselsättning
- Pedagogiska forskningsinstitutet, Jyväskylä universitet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att vuxenutbildningsstödet, yrkesexamensstipendiet och alterneringsledigheten slopas. Syftet är att minska de offentliga utgifterna och öka sysselsättningen. Social- och hälsovårdsutskottet fokuserar i sitt utlåtande på slopandet av vuxenutbildningsstödet, särskilt med tanke på möjligheterna till utbildning och tillgången på arbetskraft inom social- och hälsovården.

Slopandet av vuxenutbildningsstödet beräknas minska de offentliga utgifterna med cirka 175 miljoner euro om året. Vuxenutbildningsstödet finansieras i huvudsak med arbetsgivares och arbetstagares arbetslöshetsförsäkringspremier, vilket innebär att slopandet av stödet inte direkt minskar statens utgifter. Vuxenutbildningsstödet för företagare finansieras med medel ur statsbudgeten och uppgår till cirka 3,5 miljoner euro. Slopandet av vuxenutbildningsstödet beräknas öka antalet sysselsatta med cirka 10 000 personer, eftersom de som studerar med vuxenutbildningsstöd har ett stabilt arbetsliv och den tid som spenderas med vuxenutbildningsstöd utesluter heltidsarbete. När sysselsättningen ökar stärks de offentliga finanserna i och med att skatteinkomsterna och produktiviteten ökar. Regeringens proposition motsvarar enligt utskottets uppfattning de mål som ställts upp i statsminister Petteri Orpos regeringsprogram. Social- och hälsovårdsutskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande kommentarer.

I propositionen motiveras slopandet av vuxenutbildningsstödet med att det förekommer problem med fördelningen av stödet och med att stödet har ansetts ha endast små effekter på sysselsättningen och inkomsterna för den som får vuxenutbildningsstöd, vilket gör att nyttan med stödet inte är tillräcklig för att täcka kostnaderna för det. Enligt de undersökningar som det hänvisas till i

Utlåtande ShUU 3/2024 rd

propositionen (s. 18) är nyttan av vuxenutbildningsstödet i regel störst ju lägre utbildning en person har sedan tidigare. De som använder sig av stödet är dock i genomsnitt högre utbildade än övriga vuxna eller övriga sysselsatta. Enligt propositionen har stödet inte heller fördelats så att det skulle bidra till ekonomisk strukturomvandling eller lindra konsekvenserna av strukturomvandlingar. I propositionen (s. 17) nämns också att man i internationella undersökningar som gäller utbildningsstöd för personer som arbetar har iakttagit nolleffekter eller mycket små effekter på den senare sysselsättningen och inkomstutvecklingen. Det konstateras också (RP s. 47) att om sloandet av vuxenutbildningsstödet leder till att färre personer i målgruppen för stödet söker sig till studier, frigör detta studieplatser för yngre personer och personer med lägre utbildning. Det stärker i sin tur de offentliga finanserna, eftersom den nytta den offentliga ekonomin drar av utbildning i genomsnitt är större ju lägre nivå på utbildningen en person har som utgångsläge och ju yngre en person är.

Vuxenutbildningsstöd inom social- och hälsovården

I hela landet förekommer utmaningar i fråga om tillgången på yrkesutbildad social- och hälsovårdspersonal. Problemen med tillgången på personal inom social- och hälsovården är omfattande och gäller åtskilliga yrkesgrupper. Den allt svårare bristen på arbetskraft i välfärdsområdena har försämrat tillgången till tjänster. Pensioneringen av personalen inom branschen gör att situationen förvärras ytterligare i framtiden.

Enligt propositionen (s. 51) beräknas sloandet av vuxenutbildningsstödet inte ha några betydande konsekvenser för tillgången på kunnig arbetskraft rent generellt. När det gäller ansökningarna till studier är vuxenutbildningsstödet inverkan ringa enligt de tillgängliga forskningsuppgifterna, och en eventuell minskning av ansökningarna påverkar inte nämnvärt antalet studerande i en situation där de sökandes antal i regel överstiger antalet nybörjarplatser inom en examensutbildning. I propositionen beräknas (s. 44) att sloandet av vuxenutbildningsstödet sannolikt kommer att ha en måttlig inverkan på ansökan till vidareutbildning och fortbildning.

I propositionen konstateras dock (RP s. 52) att stödet har konsekvenser för utbildningsmängden inom enskilda branscher eller utbildningsprogram. Propositionen innehåller ingen uttrycklig bedömning av vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna har för tillgången på arbetskraft inom social- och hälsovården, men det anges att användningen av stödet koncentreras till kommun- och välfärdssektorerna, där yrkesuppgifterna är reglerade och behörighetsvillkoren också förutsätter examensinriktad tilläggsutbildning och fortbildning. Under de senaste åren har man också kompletterat lagstiftningen som preciserar personaldimensioneringen och behörighetsvillkoren inom social- och hälsovården, vilket i sin tur ökar behovet av att avlägga examina. Enligt propositionen drabbar sloandet av vuxenutbildningsstödet särskilt kvinnodominerade branscher inom kommun- och välfärdssektorerna, där användningen av vuxenutbildningsstödet har varit vanligast (36 % av dem som fått stöd).

I propositionen redogörs utifrån statistik för övergången till utbildning och arbete inom hälso- och välfärdsområdena. Granskningen baserar sig på en indelning efter utbildningsområde. Enligt propositionen (s. 12) studerade sammanlagt 9 079 av dem som fick vuxenutbildningsstöd 2021 inom hälso- och välfärdsbranschen. Av dem hade 5 253 (57,9 %) utbildning inom branschen sedan tidigare, medan 3 826 (42,1 %) hade en examen från någon annan bransch. Av dem som fick

Utlåtande ShUU 3/2024 rd

vuxenutbildningsstöd hade 3 679 en examen inom hälso- och välfärdsbranschen men studerade inom en annan bransch. Skillnaden mellan de stöntagare som skaffar sig en utbildning inom social- och hälsovården och de som har en examen inom social- och hälsovården men studerar inom en annan bransch bildar det nettoflöde som åskådliggörs i propositionen (s. 11), och enligt vilket vuxenutbildningsstödet på årsnivå bidrar med 147 nya personer inom social- och hälsovården. Studier inom det egna området är särskilt vanliga inom social- och hälsovården. Av dem som fick vuxenutbildningsstöd 2021 var 5 253 sådana studerande som hade en examen inom hälso- och välfärdsbranschen och som studerade vidare inom samma område.

Under sakkunnigutfrågningen i utskottet framgick att Sysselsättningsfondens statistik över övergångarna till utbildning och arbete avviker avsevärt från siffrorna i propositionen. Enligt Sysselsättningsfondens statistik avlade sammanlagt 10 801 personer studier inom social- och hälsovård med hjälp av vuxenutbildningsstöd 2023, och av dem hade 3 425 (31,7 %) en bakgrund inom området medan 7 376 (68,3 %) kom från någon annan bransch. Av de anställda inom social- och hälsovården skaffade sig 2 218 personer utbildning inom någon annan bransch.

Enligt den utredning som utskottet fått avviker propositionens och Sysselsättningsfondens statistik från varandra både i fråga om fastställandet av personens bakgrund, statistikåret och utbildningsklassificeringen. I propositionen granskas övergången till utbildning genom att den examen som en person tidigare avlagt jämförs med en examen som avläggs med stöd av vuxenutbildningsstöd. I Sysselsättningsfondens statistik definieras arbetsområdet för den som får vuxenutbildningsstöd utifrån arbetsgivarens bransch. Sysselsättningsfondens statistik över personer som övergått från en annan bransch till social- och hälsovården (7 376 personer) kan de facto omfatta personer som arbetat färdigt inom branschen, eftersom alla personer med en kommunarbetsgivare statistikförs inom den offentliga förvaltningen. Alla som arbetar inom en kommuns social- och hälsovårdsväsende syns i statistiken som anställda inom den offentliga förvaltningen. Det innebär att exempelvis en person som arbetar som närvårdare i en kommun och som studerar till sjukskötare enligt Sysselsättningsfondens statistik ser ut att byta bransch. I den examensbaserade statistik som används i propositionen statistikförs däremot inte studier inom social- och hälsovårdsbranschen som byte av bransch, om personen redan har en examen inom social- och hälsovården men inte arbetar inom branschen. Social- och hälsovårdsutskottet vill fästa arbetslivs- och jämställdhetsutskottets uppmärksamhet vid att ingendera av granskningssätten ger en helhetsbild av antalet personer som byter bransch.

Utskottet har av social- och hälsovårdsministeriet fått ytterligare en separat, kompletterande statistikgranskning som utarbetats av finansministeriet. I statistiken har man på basis av förmånsuppgifterna i Statistikcentralens inkomstregister granskat hur många som fått vuxenutbildningsstöd 2022 och kompletterat uppgifterna med Statistikcentralens examensregister från 2021 och även med Statistikcentralens sysselsättningsstatistik från 2021, som innehåller uppgifter om till vilken bransch det verksamhetsställe där personen arbetar hör. Vilken bransch arbetsgivarens verksamhetsställe representerar är en mer detaljerad uppgift än enbart arbetsgivarens bransch enligt Sysselsättningsfondens statistik.

I den kompletterande statistik som utskottet fått är den bransch som arbetsplatsen hör till någon annan än social- och hälsovården för cirka 35 procent av dem som studerar med vuxenutbildningsstöd inom hälso- och välfärdssektorn. På motsvarande sätt anges 65 procent av dem som stu-

Utlåtande ShUU 3/2024 rd

derar inom hälso- och välfärdssektorn med vuxenutbildningsstöd arbeta inom social- och hälsovården. Om man antar att de andelar som beräknats i den kompletterande granskning som baserar sig på registerdata också kan tillämpas på Sysselsättningsfondens statistik, minskar antalet personer som studerar inom social- och hälsovården med en annan utbildningsbakgrund från 7 376 personer till 3 758 personer. Antalet studerande som redan har en bakgrund inom branschen och studerar vidare inom samma område skulle då öka från 3 425 personer till 7 043 personer. Antalet personer inom social- och hälsovården som skaffar sig utbildning inom en ny bransch skulle i sin tur öka från 2 218 till 4 098 personer. Nettoflödet i fråga om social- och hälsovården skulle då minska och bli -340 personer (3 758–4 098).

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att man utifrån beskrivande statistiska analyser som baserar sig på olika bakgrundsantaganden och uppgifter, och som leder till olika slutresultat inte kan dra några slutsatser om hur slopandet av vuxenutbildningsstödet påverkar övergången till utbildning och arbete inom social- och hälsovården. Med tanke på tillgången på arbetskraft och ordnandet av tjänster inom social- och hälsovården är det enligt utskottet problematiskt att man i propositionen inte i tillräcklig utsträckning har bedömt vilka konsekvenser slopandet av vuxenutbildningsstödet har för utbildningsmöjligheterna och tillgången på arbetskraft inom social- och hälsovården. På basis av statistiken är det dock klart att cirka 10 000 studerande årligen har använt vuxenutbildningsstöd för att avlägga studier inom social- och hälsovård. Mängden studier som avläggs med vuxenutbildningsstöd är betydande med beaktande av att exempelvis 2022 tog cirka 12 000 studerande emot en studieplats inom social- och hälsovården vid en yrkesskola och ungefär 13 000 vid en yrkeshögskola (Tryggandet av personalens tillräcklighet och tillgången till arbetskraft inom social- och hälsovården. Färdplan 2022–2027. Social- och hälsovårdsministeriet 15.2.2023. Bilaga 2.) Social- och hälsovårdsutskottet anser att det är nödvändigt att följa hur slopandet av vuxenutbildningsstödet påverkar i vilken mån personer söker till utbildning inom social- och hälsovården och hur det påverkar tillgången på arbetskraft, och att man om det behövs snabbt vidtar åtgärder för att förbättra utbildningsmöjligheterna. Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår ett uttalande i frågan.

Social- och hälsovårdsutskottet fäster särskild uppmärksamhet vid hur stor betydelse vuxenutbildningsstödet har när det gäller avläggandet av examina inom social- och hälsovården bland dem som redan har en examen i samma bransch. Beroende på bakgrundsstatistiken varierar deras antal mellan dryga 3 000 och över 6 000. Inom social- och hälsovården förutsätter behörighetsvillkoren tilläggsutbildning och kompletterande utbildning som grundar sig på examen. Med vuxenutbildningsstödet har det varit möjligt att skaffa tilläggsutbildning under tiden i arbetslivet och fortsätta i uppgifter som kräver högre utbildningsnivå inom den egna branschen. Också i propositionen (s. 44) konstateras det att slopandet av vuxenutbildningsstödet kan ha konsekvenser för förutsättningarna och metoderna för att höja personalens kompetensnivå samt skapa ett tryck på att arbetsgivaren bör ha en större roll i att stödja personalens möjligheter att vidareutbilda sig.

Sakkunniga har också lyft fram att vuxenutbildningsstödet har betydelse för arbetshälsan och motivationen i arbetet och förlänger tiden i arbetslivet, särskilt inom social- och hälsovården. Möjligheten att utveckla det egna kunnandet gör branschen mer attraktiv och bidrar till att de anställda stannar kvar i branschen. Enligt Sysselsättningsfondens undersökning (Asiakkaan ääni — aikuiskoulutustuen koettu vaikuttavuus 2023) hade upp till 58 procent av respondenterna sökt sig till studier på grund av betungande arbetsuppgifter, och 66 procent upplevde att studieledigheten

Utlåtande ShUU 3/2024 rd

hade en betydande positiv inverkan på trivseln i arbetet när studierna var klara. Social- och hälsovårdsutskottet betonar att man vid sidan av möjligheterna till vidareutbildning i väsentlig grad kan påverka social- och hälsovårdspersonalens arbetshälsa genom att utveckla ledarskapet och främja välbefinnandet i arbetet.

Utskottet vill fästa arbetslivs- och jämställdhetsutskottets uppmärksamhet vid att det med tanke på tillgången till arbetskraft inom social- och hälsovården, och därmed också med tanke på tryggheten av tjänsterna, är problematiskt att vuxenutbildningsstödet slopas utan att det finns information om ett ersättande system. Utskottet välkomnar att regeringen har tillsatt en arbetsgrupp för att utreda konsekvenserna för kontinuerligt lärande i arbetslivet när vuxenutbildningsstödet upphör. Utskottet påskyndar genomförandet av åtgärderna. Arbetsgruppens arbete avslutas före ramförhandlingarna våren 2024. Utskottet ser det som viktigt att arbetet beaktar särdragen inom social- och hälsovården. Inom social- och hälsovården är det inte möjligt att helt och hållet vid sidan av arbetet avlägga examina som uppfyller behörighetsvillkoren och praktik som ingår i studierna. Om ansvaret för försörjningen under den tid som studierna avläggs i allt högre grad överförs på den studerande själv, till exempel genom att betoningen på lån ökar, kan det för arbetstare med lägre lön inom social- och hälsovården leda till sämre möjligheter att vidareutbilda sig. Överföringen av finansieringsansvaret för examensutbildningarna till de kommuner och välfärdsområden som är arbetsgivare ökar kommunernas och välfärdsområdenas uppgifter och kostnader, vilket bör beaktas i den statliga finansieringen till kommunerna och välfärdsområdena.

Utskottet välkomnar att social- och hälsovårdsministeriet har startat ett program för bra arbete, som baserar sig på statsminister Orpos regeringsprogram och som innehåller åtgärder på såväl lång sikt som kort sikt för att lindra personalbristen inom social- och hälsovården. Under ramperioden anvisas ett anslag av engångsnatur på sammanlagt 9 miljoner euro för att genomföra programmet. Programmet innehåller de åtgärder som föreslås i den strategiska färdplanen 2022—2027 och som syftar till att trygga en tillräcklig tillgång på personal. Utskottet konstaterar att uppnåendet av målen för programmet förutsätter åtgärder inom olika förvaltningsområden och också samarbete mellan dem bland annat i anslutning till nya sätt att genomföra tjänster (inklusive digitala och mobila tjänster samt distanstjänster), ett ökat antal utbildningsplatser, arbetsfördelningen mellan personalen, främjande av branschens attraktions- och hållkraft, utvidgad rekrytering samt kunskapsledning.

Utskottet anser det också nödvändigt att öka antalet utbildningsplatser inom social- och hälsovården. I budgetpropositionen för 2024 anvisas universitetet och yrkeshögskolorna ett tilläggsanslag på sammanlagt 41,3 miljoner euro för nya nybörjarplatser under regeringsperioden. Anslaget för 2024 uppgår till 11,7 miljoner euro. Nybörjarplatserna riktas särskilt till sektorer med brist på arbetskraft, såsom småbarnspedagogiken och social- och hälsovården. Anslaget för 2024 räcker dock endast till för sammanlagt ungefär 1 000 nya nybörjarplatser, och det har endast en liten inverkan på personalbristen. Social- och hälsovårdsutskottet har i sina tidigare ställningstaganden (bl.a. ShUU 3/2023 rd) konstaterat att behovet av nybörjarplatser inom social- och hälsovården bör bedömas i förhållande till bristen på arbetskraft och det kommande behovet av arbetskraft i olika yrkesgrupper inom social- och hälsovården.

Utlåtande ShUU 3/2024 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår

att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet beaktar det som sägs ovan och

*att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande.
(Utskottets förslag till uttalande).*

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen följer vilka konsekvenser sloandet av vuxenutbildningsstödet har och vidtar behövliga riktade åtgärder, om det framgår att sloandet av stödet har betydande negativa konsekvenser för tillgången på personal inom branscher med brist på arbetskraft.

Helsingfors 10.4.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Li Andersson vänst
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Terhi Koulumies saml
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv
ersättare Kaisa Garedeu saf
ersättare Jari Koskela saf
ersättare Milla Lahdenperä saml.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.

Utlåtande ShUU 3/2024 rd Avvikande mening 1

Avvikande mening 1

Motivering

Centern stöder inte att vuxenutbildningsstödet slopas på det sätt som regeringen föreslår, eftersom det ytterligare skulle försvåra bristen på arbetskraft särskilt inom kvinnodominerade områden som social- och hälsovården och småbarnspedagogiken. Det skulle också göra det svårare att ordna lagstadgade tjänster. Centern föreslår en modell som tar hänsyn till de branscher som har brist på arbetskraft, såsom social- och hälsovårdssektorn samt utbildnings- och undervisningssektorn.

Vi motsätter oss också förslaget att slopa systemet med alterneringsledighet på det sätt som regeringen föreslår. Vi föreslår en modell som skulle utvecklas utifrån det nuvarande systemet, och där alterneringsledigheten i synnerhet skulle kunna svara mot närståendevårdens behov.

Vi ställer oss bakom regeringens mål att stärka de offentliga finanserna genom att öka incitamenten för arbete och avveckla bidragsfällor som blir ett hinder för att ta emot arbete. Vi måste få ordning på ekonomin och skapa en hållbar grund för samhället. Detta för att vi ska ha kvar välfärdsstaten också i framtiden. Ekonomisk tillväxt och arbetstillfällen är de mest hållbara lösningarna på Finlands problem med skuldsättning och underskott.

Enligt Centern är det nödvändigt att arbetslivet reformeras. Reformerna måste dock genomföras rättvist och utifrån en samlad konsekvensbedömning.

Slopandet av vuxenutbildningsstödet

Vuxenutbildningsstödet har varit en del av lösningen på bristen på kompetent arbetskraft inom social- och hälsovårdssektorn. Vi motsätter oss att systemet med vuxenutbildningsstöd slopas på det sätt som regeringen föreslår. Om stödet slopas försvåras bristen på arbetskraft ytterligare, särskilt inom kvinnodominerade områden som social- och hälsovård och småbarnspedagogik. Samtidigt försvåras ordnandet av välfärdsområdenas lagstadgade tjänster. Yrkena inom kommun- och välfärdssektorn är reglerade och behörighetsvillkoren för dessa yrken förutsätter också examensinriktad tilläggsutbildning och fortbildning. Dessutom har man under de senaste åren också kompletterat lagstiftningen som preciserar personaldimensioneringen och behörighetsvillkoren inom den offentliga sektorn, vilket i sin tur ökar behovet av att avlägga examina.

Olika ekonomiska stöd som gör det möjligt att skaffa nytt kunnande inom kvinnodominerade, lågavlönade branscher är viktiga för att tillgodose tillgången på arbetskraft och för att främja arbetshälsan. Enligt Näringslivets forskningsinstitut Etlas undersökning från 2021 är vuxenutbildningsstödet effekter på sysselsättningen och inkomsterna störst inom social- och hälsovården. Enligt arbets- och näringsministeriets Arbetskraftsbarometer (2023) råder det mest brist på närvårdare, sjukskötare, specialsakkunniga inom socialt arbete, lärare inom småbarnspedagogik och speciallärare. Vuxenutbildningsstödet används uttryckligen inom social- och hälsovårdsbranschen, räddningsväsendet, undervisningssektorn och småbarnspedagogiken, där behovet av kompetensutveckling är störst.

Utlåtande ShUU 3/2024 rd Avvikande mening 1

Enligt ny statistik från Sysselsättningsfonden ökade antalet ansökningar om vuxenutbildningsstöd inom social- och hälsovårdbranschen 2023 jämfört med 2022. År 2023 fanns det sammanlagt 10 801 personer som med vuxenutbildningsstöd avlade studier inom social- och hälsovården. Av dem hade 3 425 personer redan utbildning inom området sedan tidigare, medan 7 376 personer sökte sig till studier i området från en annan bransch. Antalet personer som arbetade inom social- och hälsovården men som skaffade sig ny utbildning inom en annan bransch var 2 218.

År 2023 utbildade sig över 1 500 personer inom utbildnings- och undervisningssektorn. Av dem var 91 procent sådana som bytte bransch. Även inom dessa branscher behövs det på grund av arbetets natur och de reglerade arbetsuppgifterna examensinriktad tilläggsutbildning och fortbildning för att fördjupa eller utvidga det egna yrkeskunnandet, till exempel för att utbilda sig från närvårdare till sjukskötare, från socionom till socialarbetare eller från barnskötare inom småbarnspedagogik till lärare inom småbarnspedagogik.

Centern anser att vuxenutbildningsstödet har varit ett viktigt sätt att främja arbetshälsan och förlänga tiden i arbetslivet. Vuxenutbildningsstödet har varit en effektiv kanal för kontinuerligt lärande och den har motiverat till att avancera i arbetslivet, utvecklas på eget initiativ och minska belastningen i det egna arbetet.

Enligt Centern är det beklagligt att konsekvensbedömningarna i propositionen inte lyfter fram hur slopandet av stödet kommer att inverka på tillgången på personal som uppfyller behörighetsvillkoren inom olika branscher, och inte heller vilka konsekvenser slopandet av stödet kommer att ha för möjligheterna att inom olika branscher höja den egna kompetens- och utbildningsnivån under arbetskarriären.

Vuxenutbildningsstödet har redan tidigare gjort det möjligt för personer med yrkesexamen inom social- och hälsovården att höja utbildningsnivån och avancera till nya uppgifter i samma bransch. I studierna inom social- och hälsovården är det i allmänhet inte möjligt att genomföra långvarig arbetslivspraktik om man samtidigt jobbar heltid. Vi anser det problematiskt att propositionen inte innehåller några konkreta åtgärder med vilka man också i fortsättningen kan trygga möjligheterna till utbildning för vuxna. Därför kan vi inte ställa oss bakom propositionen i dess nuvarande form, utan vi föreslår en modell som beaktar de särskilda behov som är förknippade med de reglerade arbetsuppgifterna inom social- och hälsovården och utbildnings- och undervisningssektorn, så att bristen på kompetent arbetskraft inom den offentliga sektorn inte förvärras ytterligare.

Vi anser det motiverat att mer specifikt än i nuläget avgränsa och omfördela vuxenutbildningsstödet. I stället för att slopa stödet måste villkoren för att få stöd definieras på nytt till exempel så att det fastställs en övre åldersgräns för stödtagarna och så att de genomsnittliga stödnivåerna sänks. Centerns mål är att behovet av stöd för vuxenutbildning halveras.

Utlåtande ShUU 3/2024 rd Avvikande mening 1

Slopandet av alterneringsledigheten

Centern motsätter sig förslaget att systemet med alterneringsledighet slopas på det sätt som regeringen föreslår. De föreslagna ändringarna skulle ha negativa konsekvenser för närståendevårdarna samt för förutsättningarna för närståendevård.

På grund av det ökade behovet av omsorg får förutsättningarna för närståendevård inte försämrats. Orpos regering har som mål att möjligheterna att kombinera närståendevård och förvärvsarbete förbättras.

Närståendevård har kunnat ordnas tack vare möjligheten till alterneringsledighet. Alterneringsledigheten har tryggt ekonomin så att man för en kortare tid har kunnat vara borta från förvärvsarbete för att fokusera på omsorgen av en närstående till exempel i situationer där vården av en närstående varit särskilt betungande. Alterneringsledigheten har varit ett andningshål för många närståendevårdare i situationer där det har varit krävande att kombinera förvärvsarbete och vård av en närstående. Det kan till exempel vara situationer där ett barn insjuknar i en kronisk sjukdom och det behövs en förälders närvaro under vården och för att ordna vården, men ännu vanligare är att det rör sig om kvinnor i medelåldern som tar hand om sina föräldrar eller svärföräldrar.

Bättre ork i arbetet är en central faktor när det gäller att förlänga tiden i arbetslivet. Alterneringsledigheten främjar den alterneringsledigas arbetshälsa och ork att arbeta kvar. Alterneringsledigheten har också haft en betydande sysselsättningsfrämjande effekt i och med att alterneringsvikarierna efter ett vikariat har haft lättare att få arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Centern anser att systemet med alterneringsledighet bör utvecklas i stället för att slopas. Systemet med alterneringsledighet bör riktas till de personer som vill kombinera närståendevården med sin rådande livssituation, till exempel när det gäller vård av ett sjukt barn eller en äldre närstående. Centern vill främja alla metoder för att stärka närståendevården, eftersom det är en kostnadseffektiv lösning för samhället och också en människovärdig och ofta önskad lösning för dem som vårdas.

Slopandet av yrkesexamensstipendiet

Centern godkänner att systemet med yrkesexamensstipendium slopas.

Avvikande mening

Vi föreslår

att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet beaktar det som sägs ovan och

*att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår att riksdagen godkänner två uttalanden.
(Den avvikande meningens förslag till uttalanden)*

Utlåtande ShUU 3/2024 rd
Avvikande mening 1

Den avvikande meningens förslag till uttalanden

1. Riksdagen förutsätter att regeringen i stället för det nuvarande systemet med vuxenutbildningsstöd tar fram en modell som framför allt beaktar de särskilda behoven inom social- och hälsovårdssektorn, undervisningssektorn och småbarnspedagogiken, där arbetsuppgifterna är reglerade, så att bristen på kompetent arbetskraft inom den offentliga sektorn inte förvärras ytterligare.

2. Riksdagen förutsätter att regeringen i stället för det nuvarande systemet med alterneringsledighet tar fram en modell som tillgodoser behoven inom närståendevården.

Helsingfors 10.4.2024

Hilkka Kemppi cent
Hanna-Leena Mattila cent

Utlåtande ShUU 3/2024 rd Avvikande mening 2

Avvikande mening 2

Motivering

Regeringen har beslutat föreslå att systemen med vuxenutbildningsstöd, yrkesexamensstipendium och alterneringsledighet slopas utan att man i praktiken alls har bedömt hur åtgärderna inverkar på bristen på arbetskraft inom social- och hälsovården och på branschens attraktions- och hållkraft. Detta trots att slopandet av vuxenutbildningsstödet enligt de bedömningar som utskottet tagit del av kan ha mycket negativa konsekvenser för den redan svåra situationen inom social- och hälsovården.

Slopandet av vuxenutbildningsstödet har i flera sakkunnigyttranden bedömts försvåra tillgången på arbetskraft inom social- och hälsovården samt försvaga branschens attraktionskraft och förmåga att hålla kvar sina anställda. Om tillgången på arbetskraft försämras kan det medföra att kostnaderna stiger och tillgången till lagstadgade offentliga tjänster äventyras. Både arbetstagar- och arbetsgivarorganisationerna har uttryckt allvarlig oro över de konsekvenser som slopandet av vuxenutbildningsstödet har för välfärdsområdena och kommunerna. Stödet har enligt organisationerna förbättrat tillgången på personal, ökat förutsättningarna för dem som byter bransch att hitta nytt arbete, främjat kontinuerligt lärande samt främjat orken i arbetet. Enligt Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna kan slopandet av stödet rentav ha kritiska konsekvenser för tillgången på personal.

Enligt Sysselsättningsfondens statistik bidrog vuxenutbildningsstödet 2023 till att de som kom till social- och hälsovårdssektorn från en annan sektor var betydligt fler än de som bytte bransch från social- och hälsovården. Sammanlagt 10 801 av dem som fick vuxenutbildningsstöd avlade studier inom social- och hälsovård. Av dem hade 64 procent (7 376 personer) en bakgrund inom någon annan bransch, medan 36 procent (3 425 personer) hade utbildning inom social- och hälsovården sedan tidigare och vidareutbildade sig. Av dem som fick vuxenutbildningsstöd 2023 fanns det 2 218 personer som bytte från social- och hälsovården till en annan bransch. Det innebär en positiv nettoeffekt på över 5 000 nya personer inom social- och hälsovården under ett år.

Siffrorna avviker kraftigt från siffrorna i propositionen, som är från 2022 och som bygger på ett annat statistikförings sätt. Det bör också noteras att den ovan beskrivna nettoberäkningen inte beaktar att en del av dem inom social- och hälsovården som valt att utbilda sig inom någon annan bransch är sådana som oberoende av stödet skulle ha kunnat söka sig bort från social- och hälsovården eller som, ifall de mot sin vilja hade stannat kvar i branschen, hade kunnat drabbas av lång sjukfrånvaro och arbetsoförmåga. Slopandet av vuxenutbildningsstödet ökar alltså inte branschens attraktionskraft utan tvärtom sannolikt försämrar den. Situationen blir ännu värre av att också möjligheten att vidareutbilda sig inom området försvinner.

Hur en modell som eventuellt ersätter vuxenutbildningsstödet skulle se ut är tills vidare oklart, och enligt preliminära uppgifter kan den träda i kraft först 2027. Den eventuella nya modellen skulle alltså inte lindra den akuta bristen på arbetskraft. Kommunerna och välfärdsområdena har konstaterat att de som arbetsgivare inte kan åläggas att bära ett större finansieringsansvar för utbildningar som kräver att man avlägger hela examina. Det är klart att inte heller en lånebetonad

Utlåtande ShUU 3/2024 rd Avvikande mening 2

modell ger möjlighet till lika omfattande utbildning inom branscher med brist på arbetskraft som vuxenutbildningsstödet gjort. Även om det överhuvudtaget inte kan anses motiverat att avskaffa vuxenutbildningsstödet, är det minsta man kan kräva ändå att en ersättande modell skulle träda i kraft samtidigt.

Regeringens förslag om att slopa yrkesexamensstipendiet drabbar också kraftigt social- och hälsovårdsbranschen. Åren 2022–2023 beviljades flest stipendier till dem som avlade grundexamen inom social- och hälsovård. Enligt Sysselsättningsfondens enkät 2023 upplevde 34,8 procent av dem som fick yrkesexamensstipendium att stipendiet hade haft stor eller mycket stor inverkan på slutförandet av studierna. Stipendiet kommer att slopas trots relativt små ekonomiska besparingar och utan att det finns en ordentlig kunskapsbas om vilka konsekvenser ändringen får samt utan att man har utrett ersättande åtgärder.

Det föreslås också att alterneringsledigheten, som också den används mest inom social- och hälsovården och undervisnings- och utbildningssektorn, ska slopas. Inom dessa branscher som lider brist på arbetskraft och där arbetsbördan är stor har alterneringsledigheten varit ett viktigt sätt att stödja arbetshälsan och förebygga utbrändhet. Slopandet av alterneringsledigheten hotar att leda till ökad sjukfrånvaro och förtida pensioneringar, särskilt bland äldre arbetstagare. Med tanke på sysselsättningen är det överhuvudtaget svårt att motivera slopandet av alterneringsledigheten, eftersom alterneringsvikariatet enligt arbets- och näringsministeriets statistik har varit de mest effektiva aktiva arbetskraftspolitiska åtgärderna när man granskar i vilken mån vikarierna har fått arbete på den öppna arbetsmarknaden tre månader efter alterneringsvikariatet.

Propositionen motiveras framför allt med att de offentliga finanserna stärks, trots att de beräknade besparingarna nästan helt och hållet drabbar Sysselsättningsfonden och inte statens utgifter. Om besparingarna leder till att arbetslöshetsförsäkringspremien sänks i motsvarande mån, stärks de offentliga finanserna ändå inte. Om slopandet av vuxenutbildningsstödet förvärrar bristen på arbetskraft inom social- och hälsovården, vilket både arbetsgivare och sakkunniga har beräknat att kommer att hända, hotar förslaget tvärtom att försvaga också de offentliga finanserna. I likhet med många av de försämringar som skrivits in i regeringsprogrammet försvagar slopandet av vuxenutbildningsstödet, alterneringsledigheten och yrkesexamensstipendiet i synnerhet kvinnornas ställning, eftersom en klar majoritet av dem som har fått dessa stöd har varit kvinnor. Också den förvärrade brist på arbetskraft som eventuellt följer av propositionen försämrar situationen särskilt inom kvinnodominerade branscher. Propositionen påverkar således också jämställdheten negativt.

Avvikande mening

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen.

Utlåtande ShUU 3/2024 rd
Avvikande mening 2

Helsingfors 10.4.2024

Li Andersson vänst
Ilmari Nurminen sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén gröna
Krista Kiuru sd